

Promluva Svatého otce před Valným shromážděním OSN

pátek, 18.4., 10.45 hodin (16.45 SELČ)

Pane předsedo,

dámy a pánové,

v úvodu svého projevu k tomuto shromáždění bych rád vyjádřil svou upřímnou vděčnost Vám, pane předsedo, za vlídná slova na uvítanou. Stejně se obracím i ke generálnímu tajemníkovi, panu Ban Ki-moonovi, za to, že mne pozval k návštěvě sídla OSN, i za slova, jimiž mne přivítal. Zdravím velvyslance a diplomaty členských států i všechny přítomné; vaším prostřednictvím pak zdravím také národy, které zde zastupujete. Očekávají od této instituce, že bude šířit původní ideu, která vedla k jejímu založení: aby byla „středem, který bude uvádět v soulad úsilí národů o dosažení těchto společných cílů“ (srov. *Charta OSN*, čl. 1.2.-1.4). Jak řekl v r. 1995 papež Jan Pavel II., tato organizace by měla být „morálním centrem, kde se všechny národy cítí jako doma a rozvíjejí společné vědomí toho, že jsou takříkajíc `rodinou národů`“ (*Poselství ke generálnímu shromáždění OSN v den 50. výročí založení*, New York, 5. října 1995, 14).

Prostřednictvím Spojených národů přivedly státy k životu univerzální cíle, které, ačkoli se s naprosto obecným dobrem lidské rodiny plně nekryjí, bezpochyby představují jeho podstatnou část. Základní principy OSN – touha po míru, úsilí o spravedlnost, úcta k lidské osobě, humanitární pomoc a spolupráce – vyjadřují oprávněné touhy lidského ducha a představují ideály, které by měly stát v pozadí mezinárodních vztahů. Jak z tohoto pódia poznamenali moji předchůdci Pavel VI. a Jan Pavel II., jedná se o argumenty, které katolická církev a Svatý stolec pozorně a se zájmem sledují, poněvadž ve vašich aktivitách vidí příklad společného usměrňování problémů a konfliktů světového společenství. Spojené národy jsou vtělením „vyššího stupně mezinárodního uspořádání“ (Jan Pavel II., *Sollicitudo rei socialis*, 43), inspirovaného a řízeného principem subsidiarity a tedy schopného odpovídat na požadavky lidské rodiny prostřednictvím mezinárodně závazných pravidel i struktur schopných harmonizovat všední běh života národů. To je ještě důležitější v době, kdy zakoušíme zřejmý paradox mnohostranného konsensu, který je i nadále v krizi proto, že je podrobován rozhodnutím jednotlivců, třebaže světové problémy si žádají zásahy ve formě kolektivních činů ze strany mezinárodního společenství.

Otázky bezpečnosti, cílů rozvoje, redukce místních i globálních nerovností a ochrana životního prostředí, přírodních zdrojů a klimatu vyžadují, aby všichni mezinárodně zodpovědní činitelé jednali společně a projevili připravenost pracovat v dobré víře, s respektem k zákonům, a prosazovali solidaritu s těmi nejslabšími regiony planety. Mám na mysli zvláště ty země v Africe i jinde ve světě, které zůstávají na okraji skutečného integrálního rozvoje a jsou proto v nebezpečí, že budou zakoušet pouze negativní účinky globalizace. V mezinárodních vztazích je nezbytné uznat svrchovanost role, kterou mají pravidla a struktury vnitřně uspořádané k tomu, aby podporovaly obecné dobro a tím střežily lidskou svobodu. Tato pravidla svobodu neomezují. Naopak, podporují ji, když zakazují takové jednání a činy, které působí proti obecnému dobru a brání jeho účinnému uplatňování, čímž poškozují důstojnost každé lidské osoby. Ve jménu svobody musí existovat spojitost mezi právy a povinnostmi, jimiž je každý člověk povolán přijímat

odpovědnost za vlastní rozhodnutí, vykonaná v důsledku navazování vztahu s druhými. Tady se naše myšlenky obracejí ke způsobu, jakým jsou někdy aplikovány výsledky objevů vědeckého a technologického bádání. I přes značné výhody, které z toho lidstvo může mít, představují některé aspekty takovéto aplikace zřejmé porušení řádu stvoření až do té míry, že nejen protirečí posvátnému charakteru života, ale dokonce obírají lidskou osobu a rodinu o jejich vlastní přirozenou identitu. Stejně i mezinárodní činnost směřující k ochraně životního prostředí a různých forem života na zemi se nemůže omezovat na pouhou záruku racionálního užití technologií a vědy, ale musí také opětovně objevovat skutečný obraz stvoření. K tomu nikterak není zapotřebí volit mezi vědou a etikou, ale spíše je třeba přijmout vědeckou metodu, která bude věrně respektovat etické imperativy.

Uznání jednoty lidské rodiny a pozornost ke vrozené důstojnosti každého člověka dnes nalézají obnovený důraz v principu odpovědnosti za ochranu. Tento princip byl definován teprve nedávno, je však již implicitně obsažen v počátcích vzniku Spojených národů a nyní se stále více stává charakteristickým pro činnost OSN. Každý stát má primární povinnost chránit vlastní obyvatelstvo před závažným a stálým porušováním lidských práv, jakož i pomáhat při humanitárních krizích, způsobených přírodou nebo člověkem. Pokud státy nejsou schopny zaručit takovou ochranu, musí zasáhnout mezinárodní společenství právní prostředky danými Chartou OSN a dalšími mezinárodními nástroji. Pokud respektuje principy, které tvoří základ mezinárodního řádu, nesmí být působení mezinárodního společenství a jeho institucí nikdy interpretováno jako neoprávněný zásah a omezení svrchovanosti. Lhostejnost či chybějící zásah naopak způsobují reálné škody. Je zapotřebí důkladněji hledat způsob, jakým lze předcházet konfliktům a usměrňovat je s využitím všech možných diplomatických cest, a zároveň přikládat pozornost a povzbuzovat i ty sotva znatelná znamení snahy o dialog či touhy po smíření.

Princip „odpovědnosti za ochranu“ byl starobylým pojmem *ius gentium* pokládán za základ každého opatření, které vlády podnikaly ve vztahu ke svým podřízeným. V době, kdy se pojem svrchovaných národních států teprve rodil, dominikán Francisco de Vitoria, jehož lze právem považovat za průkopníka ideje Spojených národů, popsal tuto odpovědnost jako aspekt přirozeného rozumu, který sdílí všechny národy, a jako výsledek mezinárodního řádu, jehož posláním je regulovat vztahy mezi národy. Stejně jako tehdy, musí tento princip i dnes odkazovat na pojem lidské osoby jakožto obrazu Stvořitele a na touhu po absolutní a bytostné svobodě. Založení Spojených národů, jak víme, souvisí s hlubokou nevolí, jež lidstvo zakoušelo, když byl odmítnut jakýkoli odkaz na význam transcendece a přirozeného rozumu a v důsledku toho byly těžce porušeny svoboda a důstojnost člověka. Dojde-li k něčemu takovému, jsou ohroženy objektivní základy hodnot, které inspirují a ovládají mezinárodní řád, a v základech jsou otřeseny ony povinné a nezcizitelné principy, formulované a ustanovené Spojenými národy. Stojíme-li před novými a naléhavými výzvami, bylo by chybou vracet se zpět k pragmatickému přístupu, který se omezuje jen na určení „společného prostoru“, jehož obsah je skrovný a co do účinnosti slabý.

Vztah k lidské důstojnosti, která je základem a cílem odpovědnosti za ochranu, nás přivádí k tématu, které je naší pozornosti předkládáno letošním 60. výročím *Všeobecné deklarace lidských práv*. Tento dokument je výsledkem souběhu náboženských a kulturních tradic, které vedla společná touha postavit lidskou osobu do středu institucí,

zákonů a jednání společnosti a považovat ji za podstatnou pro svět kultury, náboženství a vědy. Lidská práva jsou stále více prezentována jako společný jazyk a etický substrát mezinárodních vztahů. Univerzalita, nedělitelnost a vzájemná propojenost lidských práv zároveň slouží jako záruka ochrany lidské důstojnosti. Je nicméně zřejmé, že práva uznaná a formulovaná v *Deklaraci* se na každého člověka aplikují díky společnému původu lidské osoby, jež zůstává vrcholem Božího stvořitelského plánu pro svět a dějiny. Tato práva se zakládají na přirozeném zákoně vepsaném do lidských srdcí a přítomném v různých civilizacích a kulturách. Odstranit je z tohoto kontextu by znamenalo omezit jejich dosah a upadnout do relativistického pojetí, podle něhož by se význam a interpretace práv mohly měnit a jejich univerzalita by byla popřena ve jménu odlišných kulturních, politických, sociálních, ba dokonce náboženských kontextů. Nelze proto připustit, aby tato široká různorodost hledisek zatemnila fakt, že univerzální jsou nejen práva, ale také lidská osoba, podmět těchto práv.

Život tohoto společenství jak na vnitřní, tak na mezinárodní úrovni jasně ukazuje, jak jsou respektování práv a záruky, které z nich plynou, měřítkem obecného dobra a slouží ke zhodnocení vztahu mezi spravedlností a nespravedlností, rozvojem a chudobou, bezpečností a konfliktem. Podpora lidských práv zůstává tou nejúčinnější strategií pro odstranění nerovností mezi zeměmi a sociálními skupinami i pro růst bezpečnosti. Oběti strádání a zoufalství, jejichž lidská důstojnost je beztretně pošlapána, jsou zajisté snadným úlovkem volání po násilí a sami se mohou stát narušiteli míru. Obecné dobro, k jehož dosažení lidská práva pomáhají, nelze realizovat pouhou aplikací správných postupů ani rovnováhou mezi kontrastujícími lidskými právy. Zásluha *Všeobecné deklarace* spočívá v tom, že umožnila různým kulturám vytvořit právní nástroje a institucionální modely, soustředěné kolem základního jádra hodnot, tedy práv. Dnes je však zapotřebí zdvojnásobit úsilí proti nátlaku reinterpretovat základy *Deklarace* a narušit jejich vnitřní jednotu tak, aby se favorizoval odstup od ochrany lidské důstojnosti a byly uspokojeny pouze – často jednotlivé – zájmy. *Deklarace* byla přijata jako „společný cíl pro všechny národy“ (*preambule*) a nemůže být aplikována po částech, podle tendencí či selektivní volby, které upadají do rizika, že budou protirečit jednotě lidské osoby a tedy nedělitelnosti lidských práv.

Zkušenost nás učí, že dodržování zákona často převáží nad spravedlností, když se lidská práva v důsledku důrazu, který je na ně kladen, jeví jako výsledek legislativních opatření či normativních rozhodnutí těch, kteří jsou u moci. Jsou-li představeny pouze v kategoriích legality, mohou se práva stát chabými výroky, vytrženými z etické i racionální dimenze, která je jejich základem a cílem. *Všeobecná deklarace* naopak posílila přesvědčení, že respektování lidských práv je principiálně zakořeněno v neměnné spravedlnosti, na níž je založena i závaznost mezinárodních prohlášení. Tento aspekt bývá často zanedbáván při pokusech zbavit práva jejich pravé funkce ve jménu malicherné utilitaristické perspektivy. Vzhledem k tomu, že práva a z nich vycházející povinnosti vyplývají přirozeně z lidské interakce, lze snadno zapomenout na to, že jsou plodem společného smyslu pro spravedlnost, založeného primárně na solidaritě mezi členy společnosti, a platí tedy pro všechny doby a pro všechny národy. Toto přesvědčení vyjádřil již v pátém století Augustin z Hippo, jeden z učitelů našeho intelektuálního odkazu, který o výroku *Nečih druhým to, co nechceš, aby oni činili tobě* řekl, že „se nemůže nijak měnit v závislosti na odlišných chápáních, jež se ve světě vyskytují“

(*De doctrina Christiana*, III, 14). Lidská práva tedy musí být respektována jako výraz spravedlnosti, nikoli pouze proto, že jsou vynutitelná rozhodnutím zákonodárců.

Dámy a pánové, dějiny kráčejí vpřed, vyvstávají nové situace i snahy spojovat je s novými právy. Rozlišování, tzn. schopnost rozpoznat dobro od zla, se stává ještě zásadnější kvůli požadavkům, které se týkají samotných životů a jednání lidí, společenství i národů. Protože jde o významné situace a hluboké skutečnosti, je rozlišování ve vztahu k právům zároveň neodmyslitelnou a plodnou ctností.

Rozlišování tedy ukazuje, že svěřit poslední odpovědnost za naplnění požadavků lidí, společenství i celých národů výlučně jednotlivým státům s jejich zákony a institucemi může někdy vyvolat následky, které vylučují uskutečnění sociálního řádu, respektujícího důstojnost a práva lidské osoby. Víze života, zdravě zakořeněného v náboženské dimenzi, může na druhou stranu pomoci dosáhnout těchto cílů, neboť uznání transcendentní hodnoty každého člověka napomáhá obrácení srdce, vedoucímu ke snaze odporovat násilí, terorismu a válce a podporovat spravedlnost a mír. Nabízí také vhodný podklad pro mezináboženský dialog, který jsou Spojené národy povolány podporovat stejně tak, jak podporují dialog v ostatních oblastech lidské činnosti. Dialog by měl být uznán za prostředek, kterým různé složky společnosti mohou vyjádřit své vlastní hledisko a budovat konsensus na pravdě, týkající se jednotlivých hodnot a cílů. Je vlastní povahou svobodně praktikovaných náboženství, že mohou autonomně vést k dialogu myšlení i života. Je-li i na této úrovni zachováváno oddělení náboženské sféry od politické činnosti, mají z toho velký prospěch jednotlivci i společenství. Na druhou stranu mohou Spojené národy spoléhat na výsledky dialogu mezi náboženstvími a vytěžit plody z ochoty věřících dát vlastní zkušenosti do služeb obecného dobra. Jejich úkolem je předkládat pohled víry nikoli v kategoriích intolerance, diskriminace a konfliktu, nýbrž v kategoriích naprostého respektu k pravdě, soužití, právům a smíření.

Lidská práva musí samozřejmě zahrnovat právo na náboženskou svobodu, pojatou jako vyjádření dimenze, která je zároveň individuální i společenská; tento pohled představuje jednotu lidské osoby a zároveň jasně rozlišuje mezi dimenzí občana a věřícího. Činnost Spojených národů v minulých letech způsobila, že v rámci veřejné debaty je nabízen prostor hlediskům inspirovaným náboženskou vizí ve všech jejích rozměrech, včetně ritu, kultu, výchovy, šíření informací i svobody vyznávat a zvolit si náboženství. Je proto nepřijatelné, aby věřící byli nuceni potlačovat část sebe samých – svou víru – proto, aby mohli být aktivními občany; nikdy by se nemělo stát nutným zapírat Boha, aby se člověk mohl těšit svým právům. Práva související s náboženstvím je zapotřebí chránit více než kdy jindy, zejména jsou-li pokládána za rozporná s převládající sekularistickou ideologií nebo s výlučnými postoji některé náboženské většiny. Plnou záruku náboženské svobody nelze omezovat na svobodu kultu, je třeba spravedlivě brát v úvahu veřejnou dimenzi náboženství a umožnit tudíž věřícím účast na budování společenského řádu. Ostatně už nyní tak činí, například prostřednictvím rozsáhlé sítě iniciativ, které sahají od univerzit, vědeckých institucí a škol až ke zdravotnickým a charitativním zařízením ve službách těm nejchudším a těm, kteří jsou na okraji společnosti. Odmítnutí uznat přínos společnosti, který je zakořeněn v náboženské dimenzi hledání Absolutna, hledání, které je svou vlastní povahou výrazem společenství mezi lidmi, by nepochybně napomáhalo individualistickému přístupu a fragmentaci jednoty lidské osoby.

Moje přítomnost na tomto shromáždění je znamením úcty ke Spojeným národům a zároveň výrazem naděje, že OSN bude moci stále lépe sloužit jako znamení jednoty mezi Státy a jako nástroj služby celé lidské rodině. Je zároveň vyjádřením vůle katolické církve nabízet to, co je jí vlastní, k budování mezinárodních vztahů způsobem, který dovoluje každému jednotlivému člověku i každému národu vnímat možnost volby. Také církve se zasazuje za tyto cíle prostřednictvím mezinárodních aktivit Svatého stolce do takové míry, která odpovídá jejímu podílu na etické a morální sféře a svobodnému jednání jejích věřících. Svatý stolec nepochybně vždycky měl své místo ve shromáždění národů a projevoval tak svůj specifický charakter jako subjekt mezinárodního prostoru. OSN nedávno potvrdily, že Svatý stolec tak nabízí přínos podle dispozic mezinárodního práva, které pomáhá definovat a k němuž odkazuje.

Spojené národy zůstávají privilegovaným místem, kam se církve snaží přinášet vlastní zkušenost „lidskosti“, rozvinutou během staletí mezi národy každé rasy a kultury, a dává ji k dispozici všem členům mezinárodního společenství. Tato zkušenost a činnost, směřující k dosažení svobody pro každého věřícího, navíc usiluje o zvýšení ochrany, jež je nabízena lidským právům. Tato práva jsou založena a utvářena transcendentní povahou lidské osoby, která lidem umožňuje postupovat vpřed na cestě víry a hledat Boha v tomto světě. Uznání této dimenze je třeba posílit, chceme-li udržet naději lidstva v lepší svět a chceme-li vytvářet podmínky míru, rozvoje, spolupráce a záruky práv budoucích generací.

Ve své nedávné encyklice *Spe salvi* jsem zdůraznil, že „každá generace se musí snažit, aby svým způsobem přispěla k tomu, že svoboda a dobro dostanou přesvědčivou formu uspořádání“ (č. 25). Pro křesťany je tento úkol motivován nadějí, která plyne ze spasitelského díla Ježíše Krista. Proto je církve ráda, že je přidružena k činnosti této ctěné organizace, jíž je svěřena odpovědnost za podporu míru a dobré vůle na celém světě. Drazí přátelé, děkuji vám za dnešní příležitost k vám promluvit a slibuji vám svou modlitební podporu pro pokračování vašeho ušlechtilého poslání.

Než odejdu z tohoto ctěného shromáždění, dovoluji mi pozdravit všechny zde zastoupené národy ve vašich úředních jazycích.

(následuje pozdrav v angličtině, francouzštině, španělštině, arabštině, čínštině a ruštině:)

Pokoj a rozkvět s Boží pomocí!

přeložil P. Milan Glaser, SJ